

Avoim

julkaiseminen

Lehdentekijän ja tutkijan ajatuksia

Avoimen julkaisemisen koulutus 30.1.2017

Hannu Linkola

hannu.linkola@helsinki.fi, editor.terra@geography.fi

- Tavoite: Suomi tänä vuonna johtava maa tieteen avoimuudessa + avoimen tieteen mahdollisuuksien yhteiskunnallisessa hyödyntämisessä
- Ymmärrettävä ja kannatettava lähtökohta, tieteen periaatteiden mukaista
- Sovellettavuuden korostuminen (”innovaatiot käyttöön”) + tiiviimpi sykli myös yhteiskunnallisessa keskustelussa
- Kannustaa luomaan ja etsimään uusia julkaisuformaatteja ja -alustoja, myös resursseja suunnattu kehittämiseen
- Oikeudenmukaistaa julkaisukentän erikoista kustannus- ja toimijarakennetta – vai oikeudenmukaistaako?

Avoim julkaiseminen

- Omalle tutkimukselle lukijoita, työ näkyville, helppo jakaa
- Uuden tiedon löytyminen helpottuu, aineistosta tulee paremmin hyödynnettävää
- Uudenlaiset vaatimukset säilönnälle ja mahdollisesti myös eettisille kysymyksille
- Vähäisempi riippuvuus siitä mitä kirjastoon tilataan / mihin on lisenssi
- Apurahatutkijat: ylipäänsä vähäisempi riippuvuus tietokannoista
- Avartaa sirpaloitunutta kenttää ja (ehkä) madaltaa tieteen/erikoistumisalarajoja

Tutkijan näkökulma, edut

- Rahoitushakemuksissa esiteltävä strategia ja budjetoitava green/golden accessit -> kustannustaso vaikea arvioida
- Kaikki rahoittajat eivät vielä tilanteen tasalla
- Mitä saa rinnakkaistallentaa, minne rinnakkaistallennetaan?
- Epäselvä vastuunjako, vastaako työnjaon todellisuutta
- Mitkä ovat tutkijan oikeudet omaan työhönsä a) yliopistolla, b) apurahatutkijana, c) suhteessa julkaisukanavaan?

Tutkijan näkökulma, kysymykset

- Näkyvyys ja saavutettavuus paranee, ulos marginaalista, lisää kirjoittajia?
- Tiiviimpi vuorovaikutus esimerkiksi hallinnon tai muun yhteiskunnan kanssa
- Mahdollisuus siirtyä ”kunnialla” pois paperilehdestä -> kustannukset laskevat
- Hyviä alustoja, esim. OJS + tekninen tuki
- Laajemmin sähköinen julkaiseminen: mahdollisuus laajentaa formaattia -> interaktiiviset kuvat, videot, kommentointi
- Nopeampi artikkelikierto, toimitusprosessin jouduttaminen

Lehden näkökulma, hyvää

- Ansaintalogiikka: valtaosa kustantajista tieteellisiä seuroja -> jo valmiiksi jäsen/aktiivikato -> lehti usein ainoa jäsenetu -> korvaus toistaiseksi suhteessa omavastuuosuuteen -> mistä resurssit / mikä arvo annetaan toimitustyölle
- Tieteelliset seurat erinomaisia kustantajia avoimuuden näkökulmasta -> ei suoraa voiton tavoitetta, yhteisöllistä toimintaa, globaalisti aika ainutlaatuinen järjestelmä -> isku voi osua suoraan toiminnan perustaan
- Kaupalliset kustantajat: mikä on esimerkiksi kirjan asema tulevilla markkinoilla, miten kilpailla ilmaista aineistoa vastaan
- Arvostus: mistä voidaan olla varmoja, että saatavuus paranee -> kannattaako enää julkaista suomeksi -> houkutteleeko sähköinen julkaiseminen, näyttääkö vähempiarvoiselta, miten lehtien maine rakentuu -> lehtien identiteettirooli

Lehden näkökulma, kysymyksiä

- Tällä hetkellä kirjavat käytännöt: erilaisia rinnakkaistallennusvaihtoehtoja (raakaversiosta Elektraan ja golden accessiin, embargot -> ”minkä me valitsemme?”)
- Kustannussopimukset ovat ajastaan jäljessä -> vaikea sanoa kirjoittajalle mitä kirjoitukselta vaaditaan vuoden/parin kuluttua tai mitkä ovat käytännöt silloin (ongelmat aineistolupien kanssa)
- Sinällään lehden tekeminen pysyy pitkälti samanlaisena, käytännön prosesseihin ei dramaattista muutosta...
- ...puitteet menevät kuitenkin uusiksi -> usein toimituksen niskaan
- Muutoksen nopeus -> heikot resurssit vastata vaateisiin (lehtiä tehdään pienellä porukalla, OTO -> kouluttautuminen, järjestelmien sisäänajot -> poissa omasta ajasta)

Lehden näkökulma, kysymyksiä

- **Maantieteen, aluetieteen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kotimaisen julkaisutoiminnan kehittäminen**
- Kolme tieteellistä seuraa, joiden piirissä maantieteilijät, aluetieteilijät ja yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen tutkijat pääasiassa toimivat: Suomen Maantieteellinen Seura (SMS), Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura (YHYS) ja Alue- ja ympäristötutkimuksen seura (AYS).
- Eri ikäisiä, erilaiset joskin yhteneväiset fokukset, erilainen julkaisutoiminta, erilainen jäsenpohja, yhteiset ongelmat

Hanke-esimerkki

- **SMS (1921)**
- ”Pyrkii edistämään suomalaista maantieteellistä tutkimusta ja harrastuneisuutta siihen, sekä tekemään tieteenharjoittajien tuloksia tunnetuksi myös Suomen rajojen ulkopuolella.”
- Seura tukee uutta maantieteellistä sekä maantieteeseen läheisesti liittyvien tieteenalojen tutkimusta, hoitaa yhteyksiä muiden maiden maantieteilijöihin ja seuroihin sekä julkaisee maantieteellisiä aikakauskirjoja ja erillisteoksia (esim. Suomen Kartasto).
- Terra (paperilehti, jäsenlehti, kotimaankielinen) ja Fennia (OA, englanninkielinen)

FENNIA
International Journal
of Geography

TERRA

Hanke-esimerkki

- **AYS** (1993)
- Taustalla Suunnittelumaantieteen yhdistys
- Yhteiskunta- ja kulttuuriteoreettisen tutkimuksen sekä yhteiskunnallisesti kantaaottavan alue- ja ympäristötutkimuksen alueilla vaikuttava tieteellinen yhdistys.
- Edistää monitieteistä julkaisu- ja seminaaritoimintaa sekä yhteiskunnallista keskustelua alan teemoista ja osallistuu aktiivisesti kansalliseen tiedepolitiikkaan.
- Alue & Ympäristö (OA)

Hanke-esimerkki

- **YHYS** (1994)
- Tarkoituksena edistää yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta ja toimia ympäristöopintoja harjoittavien ja niistä kiinnostuneiden valtakunnallisena yhteistyöelimenä.
- Toimii alan tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden yhteistyön edistämiseksi, ajaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen etuja sekä edistää alan tutkimusta ja koulutusta.
- Järjestää tieteellisiä seminaareja ja muita yleisötilaisuuksia, ylläpitää yhteyksiä vastaaviin kansainvälisiin järjestöihin sekä harjoittaa tiedotustoimintaa.
- Ei omaa julkaisua.

Hanke-esimerkki

- Yhteensä 3referee-journaalia, joissa alojen tutkijat julkaisevat työnsä tuloksia ristiin.
- Lehtiä kustannetaan jäsenmaksuista ja TSV:n avustuksesta kertyvillä pienillä budjeteilla, muita tilaus- ja myyntituottoja ei juuri ole (paitsi Terra/Elektra)
- Toimitus- ja kustannustyö toteutuu kaikkien lehtien osalta näin ollen pitkälti talkoohengessä, pienimuotoisten palkkioiden kannustamana.
- Fennia ja Alue & Ympäristö ovat avoimia / maksuttomia.
- Terran kehittämistyötä hidastaa pelko siitä, että lehden avoin saatavuus voisi vähentää ihmisten halukkuutta maksaa jäsenmaksuja -> laajempi uhka seuratoiminnalle..

Hanke-esimerkki

- Alue & Ympäristö -lukijatutkimus keväällä 2015: tutkijat pitivät lehteä erittäin tärkeänä ja sen lakkauttamista äärimmäisen epätoivottavana, mutta eivät ole valmiita tukemaan julkaisutoimintaa liittymällä seuraan tai osallistumalla seuran toimintaan aktiivisemmin.
- SMS:n 2008 jäsenkysely 2008: Terra (jäsenmaksuun sisältyvä paperilehti) ja Fennia (tuolloin erikseen tilattava paperilehti) koettiin ammatillisesti hyödyllisiksi tai varsin tärkeiksi tiedejulkaisuiksi
- Kuitenkin jäsenmäärä ja jäsenten aktiivisuus on jatkuvasti vähentynyt
- Tutkijoiden, opiskelijoiden ja ammattilaisten sitoutuminen pitkäjänteiseen seuratoimintaan on heikentynyt uudenlaisten yhteisöllisyyden ja verkostoitumisen muotojen kehittymisen myötä

Hanke-esimerkki

- Alue & Ympäristö: artikkelitarjokkaita tulee säännöllisesti enemmän kuin toimittajat ehtisivät käsitellä
- Terra ja Fennia: käsikirjoitustarjousten vähentyminen kanssa
- Kansainvälisesti suuntautuneet maantieteen tutkijat kokevat kasvavaa painetta kansainväliseen, indeksoituun julkaisemiseen
- JUFO-paine
- Fennian siirtyminen OA-julkaisuksi vuonna 2010 perustuikin paitsi suuriin painatuskustannuksiin, myös sarjan haluun kasvaa aidosti merkittäväksi ja varteenotettavaksi kansainväliseksi julkaisukanavaksi
- Terraa on uudistettu siirtämällä lehden taitto toimituksen tehtäväksi, kilpailuttamalla painotaloja säännöllisesti sekä yhdistämällä toimitusprosessiin kirjoittajakoulutusta -> etenkin nuorille tutkijoille

Hanke-esimerkki

- Yhdenkään lehden asema ei ole taloudellisesti tai käytännöllisesti vakaa (Terralla nykyisellään rakenteellista voittoa, mutta jatkuvaa tasapainoilua)
- Lehdet vaarassa kuihtua pois, mikäli niiden perustana säilyy yksinomaan aktiivinen seuratoiminta ja siihen suhteessa myönnetty kansallinen tuki
- Toisaalta kaikilla aloilla tarve kotimaankieliselle julkaisemiselle ja yhteiskunnalliselle vuorovaikutukselle

Hanke-esimerkki

- Tarve kehittää sisartieteenalojen julkaisutoimintaa ja etsiä uusia tapoja, joilla tutkijayhteisö voisi ottaa siitä vastuuta
- Halu säilyttää julkaisualusta
- Suomalaiseen kontekstiin tuotettu tieto, opetuskäyttö, käsitteiden kehittäminen
- Ei kirjoittajamaksujen asettamista tai julkaisukopioiden laajamittaista myymistä -> ei sovi yhteen avoimen ja voittoa tavoittelemattoman julkaisemisen kanssa
- Uudet yhteisölliset keinot julkaisutoiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen -> esim. vapaaehtoiset pienimuotoiset lahjoitukset ("jäsenyys" artikkeli kerrallaan), muut "on demand" -tukimuodot, kannattajayleisöt lähialoilta, kolmannelta sektorilta ja ammattilaisyhteisöjen parista, Kopiosto
- Uusi työnjako

Hanke-esimerkki

- Hanke vasta käynnistynyt -> Koneelta kahden vuoden rahoitus -> ohjausryhmä (lehdet + johtokunnat) sekä ”toimitusavustaja” (osa-aikainen)
- Tavoitteena muistuttaa yhteisöä ja tehdä se tietoiseksi tilanteesta -> sitouttaa tutkijoita miettimään omaa roolia ja uudenlaisia rahoitusmuotoja
- Miten yhteisö organisoituu varmistaakseen itselleen tärkeän julkaisukanavan olemassaolon -> julkisen rahoituksen osuus tärkeä, mutta esim. jäsenmaksuperusteisuus voi olla ongelma
- Miten lehdet / seurat vastaavat tutkijoiden identiteetteihin / tutkimuksen hanke- ja ryhmäpohjaisuuteen
- - Keskusteleva hanke -> foorumeita tutkijoille, lehtien ja kustantajien tapaamisia, TSV/STKL-yhteistyö, Kotilava -> ratkaisut kentältä lehtiin päin

Hanke-esimerkki
